

foute boeken overal

beste Tomas Vanheste,

(Deze brief, zal u dadelijk merken, komt er na uw tekst in *de lage landen*, februari 2020, *Bannen, behouden of bewerken : wat doen we met foute boeken ?*)

Enkele maanden geleden struinde ik door de kinderboeken in de Rijselse oude-boekenmarkt, onder de gewelven van het mooie beursgebouw.

Niet veel later zou ik grootvader worden, en dan kijk je wel 's vooruit. Een boek voor een zuigeling is v er vooruit, maar voor ouders en grootouders kan het met de groei en evolutie van kleine kinderen soms niet snel genoeg gaan — we kijken al uit naar de dag dat ze praten, of dat we ze meenemen op de trein of voor een wandeling in de natuur —, en wanneer die kinderen dan veel te snel groot zijn geworden, hebben we spijt dat het allemaal ook veel te snel verleden is. Wanneer je als (toekomstige) grootouder oude kinderboeken zoekt, komt er bovendien wat nostalgie bij kijken, naar je eigen kinderen, en misschien zelfs naar je eigen kindertijd.

Zo bladerde ik door oude exemplaren van *Martine* — *Tiny* in het Nederlands. Ik keek naar de plaatjes en las wat er te lezen stond. Lang heeft dat niet geduurd. Ik heb het allemaal weer neergelegd. Nee, d at zou ik zeker niet meer geven. [Al ben ik als Rijselnaar wel bijzonder gevoelig voor *Martine au Parc* (1967), waarin je meermaals het prachtige *Parc Barbieux* van Roubaix herkent. Ook ik heb daar gewandeld, ook mijn kinderen hebben daar gespeeld.]

Martine (Gilbert Delahaye en Marcel Marlier, bij *Casterman*, vanaf 1954) was een tijdgenoot van *Jip en Janneke* (Annie M.G. Schmidt en Fiep Westendorp, in *Het Parool*, vanaf 1952), maar die laatsten zijn er wel veel vroeger mee gestopt (1960, tegenover 2014). En, alles goed en wel beschouwd, was het voorbeeldige meisje *Martine* zelfs in 1954 al *ringard*, zoals de Fransen zeggen — met een begrip dat intussen ook zelf al *ringard* geworden is — *ouwerwets*, wat van *Jip en Janneke* niet kan worden gezegd. Terloops wil ik ook even vermelden dat het vrouw-man-rollenpatroon van *Jip en Janneke*, dat vandaag terecht bestreden wordt, in de eerste helft van de vorige eeuw, tot en met de jaren '50, als een belangrijke sociale verworvenheid werd beschouwd. Wanneer mannen genoeg loon ontvingen om een gezin te onderhouden, moesten de vrouwen niet meer buitenhuis gaan werken, en konden de arbeiders- en bediendengezinnen het leefpatroon van de burgerij overnemen, waarin vrouwen ook nooit buitenhuis hebben gewerkt. Het hield wel in dat die arbeiders- en bediendenvrouwen, daarin geholpen door een toenemend materieel comfort, zoals wasmachines en snelkookpannen, zelf het werk uitvoerden waarvoor de burgerij altijd huispersoneel had gehad, en buiten een groot deel van het maatschappelijk leven werden gezet. Zo zie je maar dat wat de ene tijd als sociale vooruitgang beschouwt, de andere als verwerpelijk verstoort. En misschien komt er ook een dag waarop de huidige voltijdse jobs van de twee- of eenoudergezinnen en de daarbij horende stress in vraag worden gesteld.

Laten we *Jip en Janneke* in hun tijdsgeest zien.

En ook — dit is een verwijzing naar uw tekst — het opdringen van een man-vrouw-rollenpatroon (*Jip en Janneke*) is toch wat anders dan het doden van Joden (*Levi de boekenjood*, of *Van een Jodenjongetje*).

Ik heb hier een dik boek (in Franse versie), dat vele andere mensen ook hebben staan of liggen, en zelfs lezen, maar dat in uw artikel niet wordt vermeld, en wellicht ook in de tentoonstelling *Foute boeken* in Den Haag afwezig was. Een boek waarbij immense vragen rijzen, in vergelijking waarmee de vragen omtrent *Jip en Janneke*, *Uncle Tom's Cabine* of Shakespeare's theaterteksten maar *nootjes* zijn. Dat boek wordt vaak *de Bijbel* genoemd, maar heeft ook andere namen, en het is in feite een verzamelbundel van heel diverse verhalen en teksten, door uiteenlopende auteurs in uiteenlopende talen geschreven of opgetekend, en waarvan sommige al eeuwenlang van mens tot mens werden doorverteld, vooraleer ze, nu ook al enige millennia geleden, in dat dikke boek werden opgenomen. Er bestaat trouwens nogal wat onenigheid over de juiste omvang van het boek — welke verhalen of teksten wel, en welke niet —, een onenigheid die niet alleen met woorden maar vaak ook met wapens wordt beslecht. Er is allicht geen enkel boek in de wereldgeschiedenis dat tot zoveel geweld, onderdrukking en moorden heeft geleid als het boek dat *Bijbel* wordt genoemd. Overigens, niet alleen het gebruik, ook de inhoud van het boek is vaak afgrijselijk — de literaire kwaliteit staat buiten kijf. Denk bijvoorbeeld, het verhaal is bekend, aan die man die zijn zoon gaat vermoorden omdat hij denkt dat zijn god hem dat vraagt, en die daarmee pas stopt wanneer diezelfde god hem zegt dat het niet meer nodig is. Uit eigen moreel besef is hij daartoe niet in staat !

Toch staat dat foute boek hier vreedzaam in mijn boekenrek (door alfabetisch toeval net naast *Les deux sources de la morale et de la religion* van Henri Bergson), zoals het ook in vele huizen, hotelkamers, bibliotheken en boekenwinkels staat of ligt. En wordt er ook vaak uit voorgelezen, voor volwassenen én voor kinderen. Zelf heb ik in mijn jonge jaren veel van die verhalen aanhoord, en werd ik op school beoordeeld op mijn goede kennis ervan.

Vraag is dus : wat doen we met zo'n fout boek, eenmaal we *Jip en Janneke*, *Uncle Tom's Cabine* en Shakespeare's werken hebben herschreven, of ze in kasten hebben opgesloten waarvan we de sleutels in de grachten hebben gegooid ? Zullen we dat boek herschrijven ? Knippen we er grote stukken uit, waarna er misschien nog een dun schriftje overblijft ? Sluiten we het op ? Laten we aan enkele deskundigen de taak het in onze naam te lezen ? [Nee, vooral dat laatste niet. Het is in het verleden immers al te vaak gebeurd, en leidde alleen tot nog meer miserie.] Of vertellen we de mensen (en de kinderen ?) dat je dat boek en de verhalen die het bevat vooral niet te letterlijk mag nemen, dat je het in zijn tijdsgeest moet plaatsen, en dat we vandaag, gelukkig maar, op veel punten tot betere inzichten zijn gekomen.

En, eenmaal we dat hebben gedaan, eenmaal we *de Bijbel* op die manier kunnen lezen, misschien kunnen we dat dan ook voor *Jip en Janneke* doen. En voor *Uncle Tom's Cabine*, en voor Shakespeare. Heel moeilijk kan dat niet zijn.

Jef Van Staeyen, maart 2020 (*gecorrigeerde versie 19 maart 2020*)